

Ortaöğretim 9., 10. ve 11. Sınıf Öğrencilerinin Tarihe İlişkin Alguları Ve Tarih Bilinci Oluşumlarının İncelenmesi

Ayla ARSEVEN¹, F. Mehmet DERVİŞOĞLU², Cengizhan ULUDAĞ³

Özet

Bu çalışmanın amacı; ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramına ilişkin algılarını, tarihle ilgili düşüncelerini ve öğrencilerde tarih bilincinin oluşumunu etkileyen faktörleri belirlemektir. Bu çalışma, nitel araştırmalardan olgubilim deseninde bir çalışmadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, Sivas merkezde bulunan orta düzeydeki bir devlet lisesine devam eden maksimum durum örnekleme ile seçilen 15 kız ve 15 erkek olmak üzere toplam 30 tane 9, 10 ve 11. sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "Öğrenci Görüşme Formu" kullanılmıştır. "Odak Grup Görüşmesi" yöntemi ile veri toplanmıştır. Veri analizi sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu tarihe ilgi duyduklarına belirtmelerine rağmen tarihi tanımlarken kitabi bilgilerden öteye gidememiştir. Tarihin günümüz ve gelecek açısından öneminin belirtilmiş olduğu da tespit edilen durumlar arasında yer alsada bunun yeterli düzeyde olmadığı, öğrencilerin, geçmişteki tarihi olayları bugün yaşadığı olaylarla ya da dünya ile ilişkisini kuramadığı ve sorunları çözmede kullanamadıkları için tarihi bilinçlenme sürecine yetersiz oldukları bulgulanmıştır. Tarih öğreniminde duyulara ve duygulara hitap eden film, resim, şiir, marş vb. tarihle ilgili durumlar öğrencilerin çoğunluğu tarafından tarih ders kitaplarına ve derslerine göre daha dikkat çekici, ilginç ve motive edici olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin hemen hemen tamamı tarih bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bunun nedeni olarak da tarihin geniş bir alan olduğunu ve derslerde konuların sürekli tekrar edildiğini göstermişlerdir. Bu anlamda, ortaöğretim tarih ders programlarında bir düzenlemeye ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ortaöğretim tarih ders programlarında Türk tarihinin başlangıcından bugüne kadar süren geniş bir zaman dilimi yerine, önemli dönemler seçilerek bu dönemler derinliğine incelenebilir ve içerik sınırlandırılabilir. Böylece, tarih öğretiminde konuların gereksiz tekrar etmesinden kaçınılarak öğrencinin ilgisi ve dikkati sürdürülmüş olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Tarih algısı, tarih bilinci, ortaöğretim öğrencileri

Abstract

The aim of this study is to ascertain the perceptions of secondary school students with regard to history, their opinions with regard to history and the factors that influence the formation of historical consciousness in these students. This is a phenomenological study, which is one of the qualitative research designs. The study was carried out on 30 9th, 10th and 11th grade students, 15 of whom are female and 15 are male, attending a state high school in the city center of Sivas. The participants were chosen using maximum sampling. In the study "Student Interview Form" developed by the researcher was used to collect data. In data analysis process, content analysis method was used. According to research findings, although most of the students taking part in the study stated that they were interested in history, they could not state anything beyond bookish definitions. While some students stated that history is important both for today and future, the number of these students was not enough and they could not connect past events to current event or to the current world affairs and could not use them to solve problems. Therefore, it was concluded that they were inadequate in terms of developing historical consciousness. Movies, pictures, poems, anthems etc. which are related to history are found more interesting, attractive and motivating for students compared to history text books and courses. Almost all of the students stated that their history knowledge is not at adequate level. They stated that the reason for this is that history is a large area and the historical subjects are continuously repeated in courses. In this sense, it was concluded that there is a need to make a change in

¹ Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, aylaarseven2004@yahoo.com

² Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, dervisoglu@cumhuriyet.edu.tr

³ Milli Eğitim Bakanlığı

history curriculum of secondary education. In secondary education history curriculum, important areas can be chosen and profoundly studied instead of trying to cover a large period from the beginning of Turkish history and thus the content can be limited. Thus, unnecessary repetition of subjects in history education will be avoided.

Key Words: History perception, history consciousness, secondary education students

GİRİŞ

Batı dillerinde tarih kelimesi (history, historia vb kelimeleri” Yunanca “istoria “ kelimesinden mülhemdir ve “tek tek hadiseleri araştırma ve inceleme” anlamını taşır. Tarih kelimesi Arapça'da usture (efsane, mitoloji) kavramlarıyla ifadesini bulacaktır. Kur'an da Ad ve Semud kavimleri hakkında bilgi verilmesi, sonraki nesillerce, bu kavimlerin helak olma nedeninin bilinmesi ve ibret alınması içindir. Batı'da ve Doğu'da tarihe izafe edilen anlamları itibariyle; tarihin ne olduğu hakkında iki perspektif geliştirmek mümkündür; Birincisi tarihi geçmiş devirlerde cereyan eden hadiselerden ibaret sayıp itibar etmemek, ikincisi ise tarihi hadiselerin sebeplerini anlamaya çalışarak tarihi bir anlamda yorumlamaya çalışmak. Tarih bu anlamda, geçmiş devirlerde olup bitmiş hadiselerden ibaret değildir. Bugünü anlamak ve istikbali düşünmek konusunda bize yardımcı olur (Uçar 1997:15).

Tarihle ilgili tanımları inceleyerek karşılaştırmalar yapmak “tarih nedir?” sorusunun cevabını kavramak açısından oldukça faydalı olacaktır. Carr (1993) tarihi, "tarihçi ile olguları arasında kesintisiz bir etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında kesintisiz bir diyalog" olarak tanımlar. Özbaran (1997) ise; tarih kavramının iki farklı anlam ifade ettiğini ileri sürer. Bunlardan birincisi, gerçekleşmiş olduğuna inanılan fakat günyüzüne çıkmamış, tarihçiler tarafından henüz keşfedilmemiş geçmiş anlayışıdır. Tarih kavramının ikinci anlamı ise tarihçiler tarafından belgelere ve buluntulara dayanılarak yorumlanan ve şekillendirilen geçmiş imgesidir. Her iki tanım da kendisinden kaçılmayan tarih anlaşılması zorundadır. Geçmişte yaşanan olaylar anlaşılabilir ki bugün yorumlanabilir, gelecek için yol gösterici fikir ve düşünceler ortaya çıkabilir.

Tarihin Önemi

Yaşanılan zaman hakkında sağlam bir anlayış oluşturmak için geçmişin ışığından faydalanmalıdır (Carr 1993). Tarih kendimizi algılayabilmemiz, günümüzde olup biteni anlayabilmemiz için büyük öneme sahiptir. Ayrıca tarih geleceğin şekillenmesine de yardımcı olacaktır (Özbaran 1997:128).

Bir millet eğer tarihini bilmiyorsa hayatı başkalarının insafına kalır. Tarihi bilmek demek; olayların sebeplerine inmek, olayları o günün şartlarına göre sağlıklı yorumlamaktır. Ayrıca sebeplerle olayları bir bütün görmek ve birbirini etkilemesini gözden kaçırmamaktır. Yoksa tarihi bilmek, olayların kronolojik sıralamasını yapmak değildir. Geçmişe bakıldığında insanlığın varoluşunda günümüze etkili olmuş, büyük medeniyetler oluşturmuş milletler tarihin önemini idrak etmişlerdir. Bu nedenle tarihte derin izler bırakmış bir milletin evlatları geçmişte ulaşılan yüksek seviyelere tekrar ulaşabilir (Niyazi 2012: 27).

Turan'a (1999) göre; "Beşeriyetin hafızası ve insanlığın tecrübesi mevkiinde bulunan tarih, şuurda yaşadıkça milletlerin şahsiyetlerini geliştirmeye, kültür ve mefkurelerini kuvvetlendirmeye hizmet eder." Bundan dolayı tarihini bilmeyen ve tarih bilinci taşımayan milletler; şaşkın, hafıza ve idraklerini kaybetmiş kimselere benzerler. Böyle bir durumda milletler yükselmezler, millet vasfını muhafaza edemezler ve hatta çok kolay dağılırlar. İnsana yol gösteren, onun davranışlarının kaynağı olan tarihi olayları anlamak haline tarih bilinci denir. Tarih bilinci, din duygusu kadar eskidir ve insanların manevi vasıfları ile medeniyet seviyeleri nispetinde derinleşir. Yaşayan milletlerin de manevi bakımdan çürümemesi için ruhlandırılmaya ihtiyacı vardır. Bu ruhlandırma işi bir millete geçmişteki büyüklüklerini, büyüklerini hatırlatmak; hatta yaşadığı bozgunları, uğradığı ihanetleri

hatırlatarak ibret almasını sağlamak ve hepsinden önemlisi yarın için büyük milli hedefler göstermekle sağlanır (Atsız 2011:57).

Milleti meydana getiren bireylerin şahsiyetlerinin gelişimi, kültür ve ülkelerinin güçlenmesi için tarih dersi, ülkemizde ilkokuldan başlayarak tüm eğitim kademelerinin programları içerisinde yer almaktadır. Tarih dersi ile 2007'den yılından sonra yapılandırıcı anlayışla MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programlarında öğrencilere Türk tarihini ve Türk kültürünü kavratmayı, öğrencilerin kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesinde sorumluluk almaları amaçlanmaktadır. Ayrıca milli kimliğin oluşumu, unsurları ve korunmasının gerekliliğini kavratmak, milli birlik ve beraberliğin önemini aktarılması, tarih biliminin yöntem/tekniklerinin ve tarih bilimine ait kavramların doğru kullanılmalarını sağlamak da tarih dersinin genel amaçları arasındadır. Ortaöğretim tarih dersi programının genel amaçları arasında çalışma konusu ile ilgili olarak "Geçmiş, bugün ve gelecek algısında tarih bilinci kazandırmak" maddesi yer almaktadır (TTKB 2011). Yenilenen öğretim programlarında milli kimlik, milli kültür ve kültürel mirasın korunması ve aktarılmasının yanı sıra tarihsel kavrama, sorgulama, araştırma, sorun analizi, yorum ve karar verme becerileri de öğrencilere kazandırılmak istenmektedir (Yılmaz ve Koca, 2012).

Tarih Algısı ve Tarih Bilinci

İnsan çevresini duyu organları aracılığı ile takip edebilir. Hareketlerini, davranışlarını ve düşüncelerini de duyuşsal bilgilerine dayanarak şekillendirir. İnsanın duyu organları tarafından edindiği duyuşsal bilgilerin beyin tarafından düzenlenip yorumlanmasına "algı" denir (Morgan 1995:55). Duyumlar hayatın hammaddesidir. Ham halde bulunan duyuşları yorumlama işlemi ile onlar anlamlı hale getirilir. İşte bu süreçler algıları meydana getirir. Birey ilk çocukluk yıllarından itibaren tarih kavramı ile ilgili görsel ve işitsel pek çok duyuşsal bilgi edinir. Bu bilgiler çoğu zaman çevresel faktörlerle şekillenir. Duyusal bilgiler birey tarafından ailesi gibi, öğretmenleri gibi ya da akranları gibi anlamlandırılır. Çevreden kabul görme kaygısı duyuşsal bilgilerin anlamlandırılmasında ön plana çıkar. Kitabi bilgiler bilgi birikimini arttırsa da algıların düşünceleri farklılaştırması oldukça yavaştır. Hatta bazen imkânsız da olabilmektedir. Evkuran (2007) tarih algısını; zaman, mekan ve bilinç ilişkisinin karmaşık sonucu olarak değerlendirmektedir.

Ülkemizin geleceği gençlerdir. Onların her yönden nitelikli yetişmeleri sağlanmalıdır. Böylelikle gençlerimiz doğup büyüdüğü çevreye, mensubu olduğu millete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirebilirler. Ayrıca gençlerimizin "vatani sevmek ve yüceltmek" tutum ve düşüncesi ile yaşamaları için tarih bilincine sahip olmaları da şarttır.

Bilinç kelimesi; "insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği" olarak tanımlanır (TDK Türkçe Sözlük 1998:296). Özlem'e (1999) göre bilinç ise zihnin, düşünmenin, duygunun, duyumun, algının, iradenin, arzulamanın, anıların farkında olunmasını sağlayan yetidir. Bu yeti sayesinde insan tarihi kendi değerleriyle, amaçları ve eylemleriyle kurduğunun bilincine varır. İnsanın tarihî sürece bilinçli bir şekilde katılması anlamına gelen tarih bilinci ile "Nereden gelip nereye gidiyoruz?" sorusunun cevabı bulunabilir. Böylelikle geçmiş yorumlamak, geleceği biçimlendirmek olanaklı olacaktır (Günay, 2009).

Atsız (2011) da tarih şuurunu milletlerin hafızası olarak tanımlar. Atsız'a göre hafıza; fert olarak insanların en küçüğünde ve ihtiyarlarında bulunmaz. Buna paralel olarak milletlerin henüz kurulmamış olanlarıyla çürümüş olanlarında da hafıza yani tarih şuru bulunmaz. Her toplum, gelen nesillerin ayaklarını ülke ve milletine dair kuvvetli bir tarihî zemine bastırır. Böylece fert önce bir grubun parçası olduğunu hisseder. Bu his bireyin dünya üzerinde zaman ve mekân bağlamında varlığını temellendirebilmesini sağlar. Hiçbir millete, sosyal gruba, dîne mensubiyeti kabul etmeyen fertler bile sonuçta bir mensubiyet taşırlar.

Geçmiş zamanlarla, şimdiki durumlarla ve gelecekle ilginin sağlıklı kurulması tarih şuurunun oluşumu için temel unsurdur (Ceyhan 2009:338).

Tarih şuru, insanın kendi varlığını tarihin akışı içinde bulması demektir. Kendi varlığını bulan kişi onu analiz etmenin gerekliliğini hisseder. Böylece kendisini tanır. Kendisini tanıdıkça da değerlerini ve varlığını nasıl koruyacağını farkına varır. Milletlerin gelenek, görenekleri, maddi, manevi kültür unsurlarındaki değişim kaçınılmazdır. Canlılığın kaçınılmaz özelliği olan gelişme ve değişimler, fosilleşmenin önüne geçen güçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür unsurlarında ki değişime rağmen bir milletin dil hassasiyeti korunmalıdır; dil, bir milletin devamlılığında öneme sahiptir ve milli hafızanın en kuvvetli taşıyıcısıdır (Niyazi 2012:130).

Milletlerin manevi değerlerinin en önemlisi hem duyguya hem de düşünceye dayanan milli şurdur. Bir millet ordusunu kaybedebilir, bağımsızlığını da kaybedebilir. Fakat milli şuurunu kaybetmediği sürece ölmüş olmaz. Milletlerin yaşama kabiliyetleri milli şurun uyanık olup olmamasına bağlıdır. Beyin insan için ne ise milli şuur da millet için odur. Milli şuur; milletlerin yaşama iradesi, hayat kaynağı ve en güçlü silahıdır (Atsız 2011). Milli şurun beslendiği en önemli kaynak tarihtir. Geçmiş ile arasında bağ kurabilen milletler tarihin akışına anlam verebilirler. Bu nedenle tarihin akışı hakkında oluşan görüş tarih şuru olarak ifade edilir. Manalı bir bütün oluşturan tarihi olayların içindeki parçaların görülmeye başlamasından itibaren tarih şuru kazanılmaya başlar. Tarih şuurunun kazanılmasıyla, millete ait tarihin basit olaylar yığından ibaret olmadığı, bugünkü kaderi çizen anlamlı bir zincirin halkaları olduğu anlaşılır. Bir millete mensup insanların milli bir benliğe sahip hale gelmeleri, bu insanların ortak tarih bilinci ile hareket etmeleri milli tarih şuurunu meydana getir (Güngör 2003:76).

Araştırmanın Amacı

Ülkemizin geleceği gençlerdir. Onların her yönden nitelikli yetişmeleri sağlanmalıdır. Böylelikle gençlerimiz doğup büyüdüğü çevreye, mensubu olduğu millete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirebilirler. Gençlerimizin milli kültür ve değerlerimizi yaşatması ve sürdürmesi her ülkede olduğu gibi Milli Eğitimin uzak hedefleri arasında yer almaktadır. Bunun için en önemlisi gençlerimizin “vatani sevmek ve yüceltmek” tutum ve düşüncesi ile yaşamaları için tarih bilincine sahip olmaları da şarttır.

Özellikle 20. yüzyıl tarihi söz konusu olduğunda; okul dolayısıyla tarih öğretmenleri ve ders kitaplarının tek bilgi ve görüş kaynağı olmadığı anlaşılmıştır. Okul sistemi dışındaki sosyalleşme ajanları mesela medya, aile, akran, çeşitli organizasyonlar vs. tarih bilincini etkilemesi bakımından daha etkili bir rol oynamaktadır (European Teachers' Seminar Report, 1995, Akt: Kaya, 2005). Ülkemizde bu konuya ilişkin yapılan araştırmaların (Yılmaz, 2008; Akınoğlu O. ve Arslan, Y., 2007; Aslan, E. 2006; Gökçaya, K. 2004; ve Yılmaz, K. ve Kaya, M. 2011) az sayıda olduğu görülmektedir. Bu çalışmada; 9, 10 ve 11. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin tarih kavramına ilişkin algılarının, tarihle ilgili düşüncelerinin ve tarih bilincinin oluşumuna dair etkili olan faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin tarihe ilişkin algı ve düşünceleri nasıldır?
2. Ortaöğretim öğrencilerinde tarih bilinci oluşumunu etkileyen faktörler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırmalardan olgubilim deseninde bir çalışmadır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmada amaç ortaöğretim öğrencilerinin tarih algı ve düşünceleri hakkında fikir sahibi olmaktır. Bu nedenle çalışma gurubunu oluşturan okulun seçimi "Tipik Durum örnekleme" yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu; 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Sivas merkezde bulunan üniversiteye giriş başarı durumuna göre orta düzeydeki bir devlet lisesine devam eden 15 kız ve 15 erkek olmak üzere toplam 30 tane 9., 10. ve 11. sınıf öğrencisi oluşmaktadır.

Tablo 1: Çalışma Gurubunun Sınıflara Göre Dağılımı

Cinsiyet	9. sınıf	10. sınıf	11. sınıf	Toplam
Kız	5	5	5	15
Erkek	5	5	5	15
Toplam	10	10	10	30

Tablo 1'de görüldüğü üzere çalışma her sınıftan 5 kız 5 erkek öğrenci olmak üzere 10'ar öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Toplam 30 öğrenci ile odak gurup görüşmesi yapılmıştır. Araştırma grubunun seçiminde maksimum durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada odak grup görüşmesi yapılmıştır. Öğrenciler 5'er kişilik gruplar şeklinde toplanarak toplam 30 öğrenciyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir grupla görüşmeler ortalama 25 dakika süren 6 oturumda gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamı okul kütüphanesinde kütüphane görevlisinden izin alınarak yapılmıştır. Grup görüşmesi sayesinde öğrencilerin birbirleriyle etkileşim kurarak konuya ilişkin görüşlerini daha açık ifade edebilmeleri ve konuyu derinleştirebilmeleri amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından ilgili alanyazın tarandıktan sonra geliştirilen 10 soru, 6 alternatif soru ve 21 sondadan oluşan yarı yapılandırılmış "Öğrenci Görüşme Formu" hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan soruların amaca uygun olmasına dikkat edilmiş, görüşme esnasında görüşmecinin yönlendirilmesinden kaçınılmıştır. Tamamen yansız ve açık sorular sorulmasına özen gösterilmiştir. Hazırlanan taslak formlar Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapan 2 program geliştirme uzmanı ve tarih eğitimi alanında 2 akademisyen olmak üzere toplam 4 uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Gelen eleştiri ve öneriler doğrultusunda formlardaki maddelerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme formlarının çalışma grubu dışından seçilen 4 öğrenciye ön uygulaması yapıldıktan sonra, görüşme formlarında yer alan maddelere son şekilleri verilmiştir. Veriler görüşme esnasında ses kaydı yapılarak elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sorularına yönelik hazırlanan "Öğrenci Görüşme Formu" ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeleri çözümlenmek için öncelikle görüşme sırasında konuşmaların kaydedildiği teyp kasetlerden yazıya geçirilmiştir. Sonra, bu görüşme sonuçları üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada yarı

yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve konu ile ilgili katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Öğrencilere ait, her bir soruya verilen yanıtlar tek tek okunmuş, içeriğe göre soruya ilişkin yanıt niteliği taşıyan ifadeler belirlenen kategorilere kodlanmış yazı ve anlam açısından ayrılık gösteren yanıtların frekansları alınarak bu frekansların o yanıtlayıcı sayısı içerisindeki yüzdesi hesaplanmıştır. Öğrenciler 1 ile 30 sayıları arasında sınıf düzeyleri ve cinsiyetleri de belirtilerek numaralandırılmıştır (9,EÖ1; 10,KÖ2; 11,KÖ9 gibi). Öğrencilerden doğrudan alıntılara katılımcı kodlarıyla yer verilmiştir. Temaların ortaya çıkmasını sağlayan görüşlerden bazıları katılımcıların kod adları kullanılarak doğrudan aktarma tekniğiyle verilmiştir. Bu yöntemle nesnellik sağlanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırma sonunda; lise öğrencilerinin tarihe ilişkin algıları ve tarih bilincinin nasıl oluştuğuna ilişkin görüşlerine göre kodlar ve temalar bulgulanmıştır. Öğrenciler ile yapılan görüşmeler neticesinde veriler; “*öğrencilerinin tarihe ilişkin algıları*”, ve “*öğrencilerde tarih bilincinin oluşumunu etkileyen faktörler*” olmak üzere iki ana başlık altında aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

1. Öğrencilerinin tarihe ilişkin algı ve düşünceleri

1.1.Tarih kavramı

Çalışmada; öğrencilerin tarihe ilişkin algı ve düşüncelerini ortaya çıkarmak için sorulan görüşme soruları doğrultusunda verdikleri cevaplar analiz edildiğinde; tarih kavramına ilişkin tanımlarda *geçmiş, gelecek, olaylar, bilim, savaşlar, antlaşmalar, kültür, doğum günü* kavramları tespit edilmiştir. Tarih kavramını tek cümleyle tanımlamayan öğrenciler genelde geçmişe ve savaşlar ya da antlaşmalara vurgu yapmışlardır. Bu duruma ilişkin 9EÖ1, 9EÖ2, 11KÖ2 ve 11KÖ1 kodlu öğrenciler aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır.

"Tarih, geçmişte yaşanan olaylardır." 9, EÖ1

"Bir milletin geçmişi tarihtir." 11,KÖ1

"Tarih, geçmiş, atalarımız..." 9,EÖ2

"Bence tarih antlaşmalar ve savaşlardır." 11,KÖ2

Çok az sayıda öğrenci, sadece 4 tanesi, geçmiş ve gelecek kavramlarını birlikte kullanarak tarihin geleceği şekillendirebileceğine vurgu yapmıştır. Ancak bu öğrencilerde; kitabi bilgiler vererek tarihin gelecek için önemini çokta yorumlayamamışlardır. Yine çok az sayıda öğrenci, tarihin bilim olduğuna değinmiştir. Tarihi; geçmiş ve gelecek kavramları ile ilişkilendiren ve bilim olarak gören öğrencilerin görüşlerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

" Bana göre tarih; insanın soyu, geçmişidir. Bir insan geçmişini bilmeyen geleceğini bilmez. Çünkü geçmişimizi öğrenmeliyiz." 10, EÖ1

" Geçmişimizi öğrenip geleceğimize yön vermektir. Geçmişte yaşamış atalarımızın kültürünü öğrenmek, onlardan aldığımız kültürü geleceğe taşımaktır." 11, KÖ3

" İnsanların, toplumların yaşanmış olayları, yaşanacak olayları içine alan bir bilimdir." 11,EÖ4

" Tarih; geçmişte yaşanan ekonomi, sosyal ve siyasi yapılarda olan olaylar, insanların yaşamları hakkında bilgi veren alan." 10, KÖ5
" Bana göre tarih bir toplumun ya da insanın geçmişte yaşadığı ilişkilerini, daha çok insana dayanan konuları anlatan bilim dalıdır." 11, Ö1

Sadece 1 öğrenci tarihi gün ay ve yıl olarak ifade etmiştir. Bu öğrenci aşağıdaki şekilde görüş bildirmiştir.

" Tarih; geçmişteki olaylar, savaşlar, kurulan medeniyetler vs. olabilir. Ayrıca bir insanın doğum günü, doğduğu yıl da olabilir." 10, KÖ3

Yılmaz ve Kaya (2011) araştırmalarında; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarih algısında en belirgin örüntünün, katılımcıların tarih algılarının sınırlı olması ve tarihin tanımına ilişkin mutlak ifadeler kullandıklarını bulgulamışlardır. Tarihi tanımlarken katılımcıların tamamı tarihin konusu veya çalışma alanına (geçmiş) değinmişler ancak bir kişi hariç hiçbiri tarihin doğası ve çalışma yöntemleri üzerine bir açıklama yapamamışlardır. Öğretmenler bile tarihi geçmişle ilişkilendirmişler ancak kısa cevaplar vererek derinlemesine ve geniş bir açıklama yapamamışlardır.

Öğrencilerin tarih kavramını zaman, geçmişte yaşananlar ve bilim olarak farklı farklı anlamlandırmalarının en önemli sebebi tarih kavramının farklı anlamlarının olmasıdır. Türkçede tek tarih kelimesi ile karşılanan bu anlamlar İngilizcede date (gün/ay/yıl), past (geçmişte yaşananlar), history (bilim) kelimeleri ile karşılanmaktadır. Tarih bir milletin hafızadır. Hafızasız bir insanla karşılaştığımızda millette aynıdır. Hafızasız bir insanın yaşayacağı sıkıntıları benzer şekildeki bir millet de yaşayacaktır. Ortaöğretim öğrencilerin tarih kavramına ilişkin tanımlarının yüzeysel olduğu görülmektedir. Geçmişte yaşanan olayları bilmek ya da anlatmak tarih öğreniminde yeterli değildir. Öğrenciler, geçmişteki tarihi olayları bugün yaşadığı olaylarla ya da dünya ile ilişkisini kurabildiği oranda ve sorunları çözmede kullanabildiği ölçüde tarih konusunda bilinçlenme sürecine girer.

1.2. Tarih konulu Medya, Edebiyat ve Sanat Ürünleri

Öğrencilerin "Tarihi olgu ya da tema içeren alanlardan hangilerini en çok seviyorsunuz? Neden?" sorusuna verdikleri cevaplar analiz edildiğinde ise *özlü sözler, filmler, şiirler, şarkılar, marşlar, hikayeler, belgeseller, destanlar, kitaplar, tartışma programlarının* ön plana çıktığı görülmüştür. Öğrenciler tarafından özellikle şiirlerin, şarkıların, marşların, destanların ve hikayelerin sevilmesini ilgilerinin duygu yoğunluğu yaşadıkları alanlara yönelmesi olarak düşünülebilir. Bunun yanında öğrenci görüşlerine göre; filmlerin, belgesellerin ve tartışma programlarının kitaplara göre daha akılda kalıcı olmasından ve yeni bilgilerin paylaşılıyor olmasından dolayı seviliyor olması dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

Sadece iki öğrenci tarih kitaplarına vurgu yapmıştır. Bir öğrenci soruya cevap verirken "kitaplar" ifadesini kullanmış, daha çok tartışma programlarının üzerinde durmuştur. Diğer öğrenci ise "Ziya Gökalp'le ilgili kitaplar" ifadesiyle tarihi bir şahsiyete olan hayranlığını ifade etmeye çalışmıştır. Bu durum öğrencilerimizin tarihi kitapları okuma alışkanlıklarının olmadığı şeklinde ifade edilebilir.

" Tarih sıkıcı ama filmleri, marşları seviyorum. Mesela marşları dinlerken gaza geliyorum. Destanlar bana göre daha yapma geliyor. Kulaktan kulağa olduğu için farklı bilgiler de katılıyor. Filmler ve marşlar diyorum." 11, KÖ2
" Tartışma programları ve marşlar. Eskiden savaşlarda marşlar çalarmış. Türklerin böyle kanı coşarmış. Marşlar bana bu coşkuyu veriyor. Tartışma programları da tarihi olaylarla ilgili düşüncemi daha çok geliştiriyor." 11, KÖ3

" Filimler diyorum. Bir kitabı okuduğumuz zaman pek bilgi kalmıyor. Ama bir filmi izlediğimiz zaman daha çok şey aklımızda kalıyor. Filmleri daha çok seviyorum." 11, EÖ2

" Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Son Veda' adlı filmi vardı. O daha çok etkiliyor beni. Gözümde daha iyi canlandırabiliyorum. Aklımda daha çok kalıyor." 10, KÖ4

" Bence kitaplarla tartışma programları. Daha akılda kalıcı olduğu için seviyorum. Tarihle ilgili bir profesör olsun ya da bununla ilgili kendini geliştirmiş insanların düşünceleri olsun, gün yüzüne çıkmamış, daha az bilinen şeyler daha çok ortaya çıkıyor tartışma programlarında." 11, KÖ2

Öğrencilerin marşlar ve filmlerle duyuşsal özelliklerinin etkilendiğini söylemek mümkündür. Böylece öğrenciler geçmişleriyle ve atalarıyla gurur duyduklarını, tarihi olayları zihinlerinde daha kolay canlandırdıklarını ifade etmişlerdir. Tarih konulu medya, edebiyat ve sanat ürünlerine daha fazla ilgi duyduklarını, tarihi bu şekilde öğrenmekten zevk aldıklarını bildirmişler ve bu yöntemi tercih ettiklerini bildirmişlerdir. Tarihi filmlerin geçmişe yönelik somut yaşantılar ve görsel işitsel etkinlikler sunduğunu ifade ederler. Tarihi filmler öğrencilerin ilgisini çekmekte ve öğrencilerin derse olan tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum öğrencilerin motivasyonunu artırmaktadır (Savaş ve Arslan 2014).

1.3.Tarih ilgisi

Öğrencilerin "Tarihe, tarihi olaylara ya da tarihi şahsiyetlerin sizi etkilediğini düşünüyor musunuz? Neden?" sorusuna verdikleri cevaplar analiz edildiğinde verilen cevaplar, "ilgi duyuyorum, ilgi duymuyorum, az ilgi duyuyorum" olarak üç başlık altında incelenebilir. Öğrencilerin çoğu tarihe ilgi duydukları yönünde görüş bildirirken, bunun nedeni olarak, geçmişte yaşanan olayları daha iyi kavramak, atalarımızın savaşlarını/zaferlerini öğrenmek, ataları ile gurur duymak, geçmişte yaşanan sıkıntıları anlamak ya da birileri geçmişimizle ilgili sorular sorduğunda onlara cevap verebilmek şeklinde olduğunu belirtmişlerdir.

"İlgi duyuyorum. Özellikle de savaşlar hoşuma gidiyor. Çünkü ortada bir mücadele var. Mücadele insanı kendine çekiyor." 9, EÖ3

" Tarihe ilgi duyuyorum. Ecdadımızın geçmişte yaptıklarını öğrenmek hoşuma gidiyor. Mesela milletimiz on altı devlet kurmuş. İnsan bunları öğrenmek istiyor. O yüzden ilgi duyuyorum. Özellikle tarih programlarına ilgi duyuyorum. Tarih kitaplarında olmayan şeyler anlatılıyor. Üstü kapatılmış bazı olayları da anlatıyorlar. İnsanın dikkatini çekiyor." 10, EÖ4

"İlgi duyuyorum. Çünkü geçmişteki zorlukları, sıkıntıları gösteriyor. Şimdiki yaşantımızla farklılıkları görüyoruz. Yani şimdiyle eskinin farkını öğreniyorum yani. Özellikle ailemin anlattıkları bana daha canlı geliyor, daha eğlenceli oluyor. Bazen de kendi hayal güçlerini kattıkları için daha zevkli geliyor." 10, KÖ2

"İlgi duymuyorum" ve "Az ilgi duyuyorum" cevabı verenlerin ortak söylemi tarihi sıkıcı bulmaları ve tarihin akılda kalıcı olmadığını şeklindeki görüşleridir. "İlgi duymuyorum" ile "Az ilgi duyuyorum" cevabı verenlerin sadece 1'i erkek öğrenci, 7'si kız öğrencidir. Bu duruma bakarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla tarihe daha fazla ilgili olduklarını söyleyebiliriz. Tarihe ilgilerine ilişkin algılarını 9,KÖ2, 9,K5Ö ve 10,EÖ5 kodlu öğrenciler aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir.

"İlgi duymuyorum. Sebebini bilmiyorum ama tarihi sevmiyorum." 9, KÖ2

" İlgi duymuyorum. Tarih genelde sıkıcı. Bazen heyecanlı olan konular var. Heyecanlı konulara gelince derse katılma isteği de oluyor insanda." 9, KÖ5

"Bazen ilgi duyuyorum, bazen de ilgi duymuyorum. Daha doğrusu okulda anlatılanlara ilgi duymuyorum. Ama mesela babam anlatsa, annem anlatsa onlarınki daha cazip geliyor. Onların anlattıklarına ilgi duyuyorum yani. Bir de savaş olduğu zaman tarih ilgi çekici geliyor. Ama diğer konular olduğu zaman çekici gelmiyor." 10, EÖ5

Ulusoy (2009) araştırmasında öğrencilerin tarih dersinde en fazla kullanılmasını istedikleri materyaller; konuyla ilgili filmler, kısa filmler ve belgeseller olduğu belirtilmiştir. Yine aynı çalışmada fotoğraf, resim, minyatür, karikatür ve tablo gibi sanat ürünleri de tarih öğretiminde kullanılması öğrenciler tarafından çokça istenilen materyaller arasındadır. Öğrencilerin tarih derslerinde anlatım yönteminin fazla kullanılmasını istemedikleri, öğrencilerin görsel ve işitsel medya ve sanat ürünlerinin kullanılmasını istedikleri görülmüştür.

1.4.Tarihin önemi

"Size göre tarih niçin gereklidir?" sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde bütün öğrencilerin tarihi gerekli olarak gördükleri ve "geleceği şekillendirme", "geçmiş öğrenme", "günlük hayatta kullanma", "geçmişten ders çıkarma", "merak duygusu", "ders/bilim olması", "kimlik", "kültür", "kıyas yapma" gibi faktörleri neden olarak göstermişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğu geçmiş öğrenmek, geçmişten ders çıkarmak, günümüzle kıyaslamak ve geleceği şekillendirmek için tarihin gerekli olduğunu düşünmektedirler. Birkaç öğrenci de kimlik ve kültür açısından tarihi gerekli görmektedirler. Tarihi "geleceği şekillendirmek" açısından gerekli görenler ve "geçmişten ders almak" olarak görenler aşağıdaki şekilde görüş bildirmişlerdir.

"Gereklidir. Çünkü, tarih insanların geleceğine ışık tutar, aydınlatır."11, EÖ1

"Gereklidir. Çünkü, tarih ayna gibidir. Geçmişimiz geleceğimizi gösterir." 11, KÖ2

"Tarih tabi ki de gereklidir. İnsanın ecdadının yaptıklarını öğrenmesi lazım. Ecdadının her şeyini bilmesi lazım. Ona göre daha iyi şeyler yapabilir. Geçmişte yapılan hataları yapmayabilir. Tarihle ilgili daha çok çalışma yapılması lazım. Daha çok konferans, film yapılması lazım. En çok da tarihle ilgi film yapmaları lazım. İnsan filmle daha çabuk öğrenebiliyor. Çoğu kişi Fetih 1453 filminden öğrendi İstanbul'un fethini. Mesela neler olduğunu, nasıl yapıldığını bilmiyorduk. Film yapıldı herkes öğrendi. Yanlış bildikleri şeylerin doğrusunu öğrendiler." 10, EÖ4

"Gereklidir de... ders çıkarırız tarihten. Önemlidir. Çünkü insan geçmişteki olayları kendi hayatıyla kıyaslayabilir. Önemlidir. Eskiden yaşanmışlıkları öğrenir." 9, KÖ1

Tarihi "kimlik" olarak gören öğrenci tarihi benlik kavramıyla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmıştır. Tarih bilgisi, bir milletin var olma mücadelesinin nasıl gerçekleştiği hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. Zaman içerisinde his ve heyecanla birleşen tarihi bilgi kişide tarih bilincinin oluşmasını sağlar. Tarih bilincine sahip kişi kendi kimliğini bu bilinçle temellendirir ve kimliğini tamamlar. Tarihini bilmeyen toplumların kültürlerinin değişeceğini vurgulayan 11,KÖ1 kodlu öğrenci kültürün yozlaşmasıyla başka ülkelerin sömürgeci olacağını, sömürülmemek için tarihin gerekli olduğunu düşünmektedir. Tarih dersinin geçmiş öğrenmekle ilgisi olduğunu geçmişini öğrenmenin ancak tarihi bilmekle mümkün olacağını öngören bu öğrenci kültürle kimlik arasında ilgi kuruyor. Kendi kültür ikliminin farkında olmayan kişi ve toplumların kültür emperyalizmine açık olacaklarını söyleyebiliriz. Bunun ileri aşaması ise 3. dünya ülkelerinde olduğu gibi sömürge ülkesi haline gelmektir.

"Tarih tabi ki de çok gereklidir. Tarihimizde bizim için can veren çok kişi var. Tarih olmazsa onların bizim için neler yaptıkları unutulur. Geçmişimizi unutursak benliğimizi de unuturuz, bu yüzden tarih önemlidir." 10, KÖ1

"Gereklidir. Çünkü, insanın geçmişini bilmesi için tarih gereklidir. Bir ülkenin sömürgeleştirilmesi o ülkenin kültürüyle alakalıdır. Kültürü olmayan ülkeler daha çabuk sömürgeleştirilir. Bu yüzden insanın tarihini bilmesi gerekir. Çünkü kültürünü bilir, nasıl yaşaması gerektiğini bilir. Farklı toplumlar bizim yaşadığımız gibi yaşamıyor. Çok farklı yaşamlar var." 11, KÖ1

1.5.Tarihin bireye ve topluma faydalılığı

"Tarih bireye ve topluma faydalılığı hakkındaki düşüncelerinizi nasıl açıklarsınız?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin çoğunun tarihi faydalı gördüğü tespit edilmiştir. Tarihin faydalı olduğunu düşünen öğrencilerin bir kısmı; *yarışmalarda, sınavlarda, sohbet ortamlarında* işe yarayacağını söylüyorlar. Tarihin yararlı olacağını düşünenlerin diğer bir kısmı ise *gelenek ve kültürün devamı için, geleceği şekillendirebilmek için* tarihin faydalı olacağını düşünüyorlar. Tarihin faydasının olmadığını düşünenlerin ortak kanaati ise günlük hayatta tarihin işe yaramadığını düşünmeleri olarak ortaya çıkmıştır.

"Bence birey ve topluma faydası vardır. Çünkü geçmişte yaşanan olayların, zorlukların, savaşların nasıl kazanıldığını, hangi zor şartlarda olduğunu bildiğimizde daha bilinçli davranırız. Yarışmalarda da işe yarıyor. Tarihimizi bilmemiz gerekli. Tarih konuları konuşulurken bizim de bilgilerimizi söylememiz önemli. Üniversite sınavında çıkan soruları da rahatlıkla cevaplayabiliriz." 10, EÖ3

"Faydalıdır. Çünkü bir kişiyle karşı karşıya geldiğimizde ve size şöyle bir soru yönelttiğinde siz cevap veremezseniz tarihi bilgilerinizin olmamasından kaynaklanıyor aslında. Sürekli bir araştırma içinde olsak o kişiye cevap verebiliriz. Bunun altında kalmayız. Kendi geçmişimiz öğreniyoruz bu şekilde. Benim için bu açılardan faydalı tarih."11, KÖ2

"Bence faydası yoktur. Ancak bazı konularda faydası olabilir. Yarışmalarda ya da sınavlarda faydası oluyor. Bunun dışında günlük hayatımızda pek kullanmıyoruz. " 10, KÖ3

Tarih eğitiminde; tarihin nasıl bir bilim olduğu, tarihin nasıl yazıldığının ve üretildiğinin bilgisi önemli bir yere sahiptir. Böyle bir eğitim bireye sadece ders kitabına, televizyondaki bir filme veya romana değil; aynı zamanda günlük hayattaki birçok probleme, siyasi tutum ve davranışlara, her türlü bilgi kaynağına eleştirel bakmasına, araştırmacı, sorgulayıcı olmasına katkıda bulunur (Kaya, 2005). Öğrencilerimizin tarihin faydalılığı konusundaki cevaplarında yüzeysel ve sınırlı bilgilerin nedeni olarak, tarih öğretiminin sorunları olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde tarih öğretiminde genellikle, öğrencilere neden? Niçin? Nasıl? gibi soruların yöneltmediği ve tarihi olgu hakkında öğrencilerin kendi yorumlarına ihtiyaç duyulmadığı ya da öğrencilere fırsat verilmediği dolayısıyla öğrencilerin sorgulama, eleştirel düşünme ve yorumlama becerilerinin yeterince gelişmediğini söyleyebiliriz.

2. Öğrencilerde tarih bilinci oluşumunu etkileyen faktörler

2.1.Tarihi öğrenme kaynakları

“Tarihi ne tür kaynaklardan öğreniyorsunuz?” sorusu analiz edildiğinde öğrencilerin tarihi en çok *öğretmenlerinden* öğrendikleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanında *film, belgesel, video* gibi görsel anlatımların da tarih öğrenmede önemli kaynaklar olduğunu söylemek mümkündür. *Ders kitapları* ile *internet/sosyal medya* da öğrencilerin tarihi öğrendiği kaynaklar arasında sayabiliriz. Bazı öğrencilerin gezerek/görerek öğrenmesi, bazılarının da aile bireylerinin ya da yetişkinlerin anlattıklarına ilgi duymaları da dikkat edilmesi gereken hususlardır.

Öğrencilerin tarihi en çok öğretmenlerden öğreniyor olmasını öğretmenlerin güvenilir bilgi kaynağı olması olarak açıklayabiliriz. Bunun yanında öğrencilerin tarihle okul dışında daha az ilgilendikleri sonucuna da varabiliriz. Tarihi öğrenme kaynakları olarak filmlerin, belgesellerin, müzelerin de sayılması ve öğrenciler tarafından bu kaynakların daha ilgi çekici ve motive edici bulunması öğrenmede görsel materyallerin ve gerçek yaşamla ilişkili kaynakların önemli olduğunun bir göstergesidir. Ancak; öğrencilerin öğretmenler dışında tarihi öğrenme kaynaklarının yeterli olmadığını söyleyebiliriz. Bu duruma ilişkin öğrencilerden bazıları görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir.

"Genellikle tarihi okulda öğretmenlerimizin anlattıklarıyla öğreniyoruz. Daha görsel olan alanlarda öğrendiklerimiz akılda kalıcı oluyor. En fazla sinema filmleri ve tiyatrolar akılda kalıcı oluyor." 10, EÖ1

"Mesela tarih hocalarımız deseler ki şu kitabı oku, gel anlat... Hiçbir şey anlatamam. Ama gelsin hoca şurada iki dakika bir şey anlatsın, onu tekrardan anlatırım. En çok tarih öğretmenlerimizden öğreniyorum." 10, EÖ2

"Bana ilk tarihi öğreten babamdı. Babam tarihi romanlar okurdu. Ben de ondan görerek tarihe eğilimim oldu. O yüzden yetişkinler ve kitaplardır en etkili öğreten." 11, KÖ4

Tarih bilinci sadece okulda sunulan tarih yoluyla oluşmaz. Başka etkenlerde vardır. Bu etkenler arasında; okulda ders kitabı ve öğretmen yanında, okul dışında aile ve arkadaş çevresi, yazılı ve görsel medya, sözlü gelenekler, çeşitli kurum ve kuruluşlar, müze ve tarihi sit alanları vs. etkilidir.

2.2.Tarihi bilgi öz-yeterlilik algısı

“Tarih bilgilerinizin yeterli düzeyde olup olmadığına ilişkin düşünceleriniz nelerdir? Neden?” sorusuna 30 öğrenciden 23’ü tarih bilgilerinin yeterli olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu ciddi bir orandır. Bunun nedeni olarak da bazı öğrenciler tarihin geniş bir alan olduğunu, bazı öğrenciler de konuların sürekli tekrar edildiğini söylemişlerdir. Tarih bilgilerinin yeterli olduğunu düşünenler gerekçe olarak sınavlarda sorulan soruları yapabildiklerini veya yaşlılarına kıyasla iyi olduklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Sonuç olarak, öğrencilerin çoğunluğunun kendilerini tarih alanında yeterli görmedikleri söylenebilir.

"Yeterli değil. Çünkü tarih geniş bir alan. Her şeyi öğrenemeyiz. Beynimiz bilgisayar beyni değil yani. Geçmişte çok şey yaşanmış. Hepsini öğrenmek mümkün değil. Tarih hep devam ediyor. Tarihi seviyorum ama tarihle ilgili bir bölüm istemek aptallık olur." 11, KÖ5

"Okula başladığımdan beri aynı konular olduğu için tarih sıkıcı geliyor. Daha derin, daha güzel şeyler öğretilir. Tarihle ilgili bölüm düşünmüyorum." (sınıf 10, 2.KÖ).

"Ben yaşlılarıma göre bildiklerimin yeterli olduğunu düşünüyorum. Çoğu insanın bilmediği şeyleri de biliyorum tarihle ilgili. Ama büyüdükçe daha çok şey öğrenmek

isterim. İnsan ecdadını öğrenmek ister. O yüzden daha çok tarih bilgisi öğrenmek isterim. Şu an bilgilerim yeterli. Sınavlarda rahatlıkla tarih yapabiliyorum." 10, EÖ4

2.3.Tarihi şahsiyet ve olaylar

“Tarihte sizi en çok etkileyen şahsiyet kimdir? Neden?” sorusu analiz edildiğinde en çok söylenen isimlerin Fatih Sultan Mehmet ve Mustafa Kemal Atatürk olduğu bulgulanmıştır. Fatih Sultan Mehmet'ten etkilendiğini söyleyen öğrenciler “Fetih 1453” adlı filmi izlediklerini söylemişlerdir. Mustafa Kemal diyenlerin ortak vurgusu da “işgale uğramış vatanımızı düşmanlardan temizlemesi” olarak Atatürk’ü Türk Milletinin kurtarıcısı olarak kabul ettikleri şeklindedir. Bu şahsiyetlerden sonra öğrencileri etkileyen kişilerin sırasıyla; Mete Han, Attila ve Oğuz Kağan olduğu ortaya çıkmıştır. Çok az da olsa (birek kez) Mevlana, Timur, Ertuğrul Bey, Halid bin Velid, Yavuz Sultan Selim, Namık Kemal, Mehmet Akif Ersoy ve Seyit Onbaşı da öğrencilerin etkilendiği şahsiyetler arasında yer almıştır.

"Fatih Sultan Mehmet... fetih 1453 izlediğim için çok etkilendim." 10, KÖ2

"Bir çok isimden etkileniriz. Ama en çok etkilendiğim Fatih Sultan Mehmet'tir. Galiba filminden etkilendim. Atalarının alamadığı İstanbul'u alıyor. Mustafa Kemal Atatürk sayesinde de şimdiki topraklarda yaşıyoruz." 11, KÖ3

"Mustafa Kemal Atatürk'tür. Çünkü işgale uğramış topraklarımızı düşmandan temizledi." 11, KÖ5

“Tarihte sizi en çok hangi olay etkilemiştir? Neden?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; en çok 1. Dünya savaşı sırasında Çanakkale'de ve Sarıkamış'ta olan olaylar söylenmiştir. İstanbul'un fethiyle ilgili konular da öğrencileri etkilemiştir. Çok az da olsa (birek kez) Büyük Taarruz, Çin Seddi'nin yapılması, Türklerin İslamı kabul etmeleri, Mekke'yi yıkmaya gelen filleri, Kavimler göçü, harf inkılabı, Kanuni sultan Süleyman'ın oğlunu öldürtmesi gibi olaylar da öğrencilerin etkilendiği tarihi olaylar arasında yer almıştır.

"Bana göre Çanakkale savaşı. Askerlerimizin canları pahasına ülkemizi kazanmaları, düşmanlara vermemeleri." 10, KÖ3

"Beni etkileyen olay Sarıkamış olayı... Orada doksan bin askerimizin yanlış bir karar yüzünden şehit olması... Hiç biri de kalkıp "Neden böyle yapıyoruz?" diye sormadan vatani korumak için o zorlukları göze almaları, ölmeleri beni çok etkilemişti." 10, EÖ5

"Mekke'ye gelen fillerin eğitilmesi. O beni çok etkilemişti. Fillerle Kabe'yi yıkmaya gelmeleri... Bu olay beni çok etkilemişti." 10, EÖ2

"İstanbul'un fethi... Çağ açılıp çağ kapanıyor. İstanbul önemli bir konuma sahip. Bunu Osmanlı'nın alması çok önemli." 11, KÖ3

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada öğrencilerin tarih algılarının ve düşüncelerinin kitabi tanımdan öteye gitmediğini görülmüştür. Tarih, “geçmiş ve olay” kavramlarıyla tanımlanırken günümüz ve gelecek için öneminin farkında olunmadığı tespit edilmiştir. Tarihin gelecekle ilgili önemine bir kaç sloganik cümlenin dışında değinilmemiştir. Öğrenciler tarihle ilgili, belgelere dayalı bilgi sunumunu sıkıcı bulurken şiir, şarkı, marş gibi duygulara hitap eden etkinliklerden daha çok hoşlandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca izlenme kaygısıyla senaryosu yazılan tarihi filmlerin ilgi gördüğü de anlaşılmıştır. Filmlerin ses ve ışık efektleri izleyiciyi etkilerken sunulan bilgilerin sorgulanmadan doğru kabul edilmesi dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. Bunun için, senaryosu tarih uzmanları tarafından onaylanmış,

öğrencilerimizde hem doğru tarih bilinci geliştirecek hem de tarih öğrenimine ilgi ve motive edecek Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı destekli ve denetimli filmler, spot filmler hazırlanarak okullarda tarih dersi öğretiminde kullanılmak üzere öğretmenlere de materyal desteği sağlanmış olacaktır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu tarihe ilgi duyduklarını ifade etmişler ve tarihin gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Yine öğrencilerin çoğunluğunun tarihin faydalı olduğunu düşünmeleri olumlu bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak az da olsa bazı öğrencilerin tarihi sıkıcı bulması, günlük hayatta işe yaramadığını düşünmeleri üzerinde hassasiyetle durulması gereken başka bir konudur. Özellikle tarihe ilgi duymayan öğrencilerin çoğunun kız öğrenci olması da araştırılması gereken diğer bir husustur.

Görüşme yapılan öğrencilerin çoğu tarihi, ders kitaplarından, öğretmenlerden, filmlerden, internetten öğrendiğini belirtmişlerdir. Bunların içinde; tarihin en çok öğretmenlerden öğrenildiği ortaya çıkmıştır. Tarih öğreniminde tarih derslerinin ve öğretmenlerinin öneminin ortaya çıkması okullarda verilen tarih öğretiminin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada diğer bir çarpıcı bulgu da öğrencilerin hemen hemen tamamının tarihi bilgi konusuna ilişkin öz-yeterlik algılarının düşük olmasıdır. Yeterli tarih bilgisine sahip olduğunu düşünen çok az sayıda öğrencinin de akranlarıyla kendilerini kıyaslaması ve yazılılardan geçer not almalarını söylemeleri bilinçli bir yaklaşım değildir. Bunun için, ortaöğretim tarih ders programlarında bir değişikliğe ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Ortaöğretim tarih ders programlarında, Türk tarihinin başlangıcından bugüne kadar süren geniş bir zaman dilimi yerine, önemli dönemler seçilerek bu dönemler derinliğine incelenerek içerik sınırlandırılmalıdır. Dolayısıyla, tarih öğretiminde konuların gereksiz tekrar etmesinden kaçınılarak öğrencinin ilgisi ve dikkati sürdürülmüş olacaktır. Bunun yanında, tarih ders kitaplarında öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekecek görsellere ve örnek olaylara daha çok yer verilmelidir.

Görüşme yapılan öğrencilerin en çok etkilendiği tarihi şahsiyetlerin Fatih Sultan Mehmet ve Mustafa Kemal Atatürk olduğu ortaya çıkmıştır. Tarihi olaylar ise İstanbul'un fethi ve Milli Mücadele ile vatanımızın düşmanlardan kurtulmasıdır. Bu olaylardan İstanbul'un fethi tarihte zirveye çıktığımız bir dönemi ifade etmektedir, ancak öğrencilerin "Fethi 1453" filmiyle Fatih'e olan hayranlıklarının olduğu görülmüştür. Milli Mücadele ise tarihimizde yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya olduğumuz dönemi ifade etmektedir.

Bugün varlığını devam ettiren milletler geçmişin ürünüdürler ve bu milletler yönlerini nereye dönerlerse dönsünler karşılarında hep geçmişlerini göreceklerdir. Bunun yanında ortaya koydukları ideallerin peşinden giderlerken de geçmişlerini yanlarında götüreceklerdir. Kısacası geçmiş bugünü aydınlatan ışık, yarınların rehberidir. Bu nedenle toplumdaki her bireyin tarih bilinci ile ta aileden başlayarak yetiştirilmesi önceliklerimiz arasında olmalıdır. İçinde yaşadığımız zaman diliminde millet fertlerinin tarih konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarına ve sahip olunan bilgilerin de doğruluğunun tartışmalarla dolu olduğuna şahitlik ediyoruz. Bunun başlıca sebepleri arasında kitap okuma alışkanlığımızın olmamasını, ailelerimizin yeterli ve güvenilir bilgiye sahip olmamalarını, okullarda verilen tarih derslerinin sıkıcı olarak görülmesini sayabiliriz.

KAYNAKÇA

- AKINOĞLU, O. ve ARSLAN Y. (2007). “Türkiye”de Ortaöğretim Öğrencilerinin Tarih Kavramlarını Kazanma Durumu ve Değerlendirilmesi”, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C-S: 9-18, s. 137-154.
- ASLAN, E. (2006) “Neden Tarih Öğreniyoruz”, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, S:20, s. 162-173.
- ATSIZ H. N. (2011a) *Turancılık, Milli Değerler ve Gençlik*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ATSIZ H. N. (2011b) *Tarih, Kültür ve Kahramanlar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- CARR E. H. (1993) Tarih Nedir. İletişim Yayınları.
- CEYHAN N. (2009) Çocuklara Tarih Şuuru Kazandırmada Tarihi Hikayelerden Yararlanma Üzerine Bir Deneme, 1st International symposium on Sustainable Development, Sarejavo, Bosnia and Herzegovina.
- EVKURAN M. (2007) Zaman, Bilinç ve Tarih Algısı Üzerine Teolojik açıdan İnceleme, MİLEL VE NİHAL, İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, C –S: 4-3.
- GÖKKAYA A. K. (2004) “Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin (Lisans) Tarih Bilinci Üzerine Bir Anket Değerlendirmesi”, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C-S: 21- 2, s. 231-244.
- GÜNAY M. (2009) Tarih Bilinci Bağlamında Kültür, Kriz ve Birey, 6. İnsan ve Felsefe Sempozyumu, Maltepe Üniversitesinde Sunulan Bildiri.
- GÜNGÖR E. (2003) Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- [http://tr.wikipedia.org/wiki/Tarih\(2014\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Tarih(2014)), (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2014).
- KAYA R. (2005). Öğrencilerin Tarih Sunum Araçlarına Yaklaşımı. Yayınlanmış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- MEB (2007) Ortaöğretim 9. Sınıf Tarih Dersi Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı(TTKB), Ankara. <http://ogm.meb.gov.tr/asp>, erişim 10/11/2014.
- MEB (2011) Ortaöğretim 10. Sınıf Tarih Dersi Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı(TTKB), Ankara, <http://ogm.meb.gov.tr/asp>, erişim 11/11/2014.
- MEB (2011). Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Dersi Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB), Ankara. <http://ogm.meb.gov.tr/asp>, erişim 11/11/2014.
- MORGAN T. (1995) Clifford, Psikolojiye Giriş, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- NİYAZI M. (2012) Türk Tarih Felsefesi, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- ÖZBARAN S. (1997), Tarih, Tarihçi ve Toplum, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- ÖZLEM D. (1999) Siyaset, Bilim ve Tarih Bilinci, İnkılap Yayınevi.
- SAVAŞ B. ve ARSLAN Ö. (2014) T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Filmlerin Kullanılmasına İlişkin Öğrenci Görüşleri, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C-S:3-8.
- TURAN O. (1999) Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü, II.cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.
- UÇAR Ş. (1997) Tarih Felsefesi Meseleleri, İstanbul: Nehir Yayınları.
- ULUSOY, K. (2009), Lise Öğrencilerinin Tarih Dersinin İşlenişi İle İlgili Düşünceleri, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, s. 417-434.
- YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK H. , (2013) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ K. ve KAYA M. (2011), Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarih Algısı ve Tarih Öğretimine Pedagojik Yaklaşımlar, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED), C-S: 3-6, s. 73-95.
- YILMAZ K. ve KOCA F. (2012), Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C-S: 11-3 s.855-879.

YILMAZ, A. (2008). İlköğretim 6.7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Osmanlı Algısı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(2); 245-261.

The Perceptions Of Secondary School 9th, 10th And 11th Grade Students With Regard To History And History Consciousness

Ayla ARSEVEN⁴, F. Mehmet DERVIŞOĞLU⁵, Cengizhan ULUDAĞ⁶

Summary

INTRODUCTION

In the Western languages, the words history, historia etc. is derived from the Greek word “istoria” and it means “researching and examining events one by one. The Arabic equivalent of the word history is usture refers to the concepts of myth or mythology. The Holy book Quran give information about Ad and Semud tribes so that next generations understand the reason why these tribes were destroyed and draw a lesson from this. It is possible to develop two perspectives in the West and East with regard to the meanings attributed to history and what history means. The first is that history is regarded as events that took place in the past and ignoring it. The second is to try to understand the reason of historical events and interpret history. In this sense, history does not only consist of past events. It helps us to understand today and think about the future (Uçar 1997:15).

METHODOLOGY

Study Model

The study is conducted with a phenomenological design, which is one of the qualitative research methods. In this study, interview method as one of the qualitative research methods.

Study Group

The study group is composed of 30 9th, 10th and 11th grade students attending a state high school which was ranking at the middle level in terms of its students success in university entrance exam. Focus group interviews were made with the students. In choosing the study group, maximum sampling method was used. The students were interviewed in groups of 5 and a total of 30 students were interviewed. Each interview took 25 minutes on average and the interviews were completed in six sessions.

Data Collection Tools

In this study, a semi-structured “Student Interview Form”, composed of 10 questions, 6 alternative questions and 21 probes, was developed after relevant literature was reviewed by the researcher.

Data Analysis

For the analysis of the data collected via the “Student Interview Form” which was developed based on research questions, content analysis was used. For the analysis, first of all The interviews were recorded and transcribed. The students were assigned numbers between 1 and 30 by indicating their grades and genders (such as 9,MS1; 10,FS2; 11,FS9). Direct quotations from students were given with participant forms.

⁴ Assist. Prof., Cumhuriyet University, Faculty of Education, aylaarseven2004@yahoo.com

⁵ Assoc. Prof., Cumhuriyet University, Faculty of Education, dervisoglu@cumhuriyet.edu.tr

⁶ Ministry of National Education

FINDINGS

As a results of interviews with students, data were represented under two headings: “*students’ perceptions with regard to history*”, and “*the factors that affect students’ development of history consciousness*”.

1. Students perceptions and ideas with regard to history

The students’ perceptions with regard to history, categories such as the concept of history, history related media, Literature and Art Products, perception of history, the importance of history and the usefulness of history for individual and society emerged. Students who did not define history with one sentence mostly emphasized past and wars or agreements. With regard to this issue, students coded as 9MS1 and 11FS1 used the following statements.

"History is the events in the past." 9, MS1

"The past of a nation is history." 11,FS1

When the answers students gave to the questions “Which one of the areas that include historical facts and themes do you like most? Why?”, it was seen that *wise sayings, movies, poems, anthems, stories, documentaries, books, discussion programs on TV* come to the fore. The fact that students especially like poems, songs, anthems, legends and stories can be attributed to the fact that their interest are drawn to the areas where they feel intense emotions. Besides, students think movies, documentaries and discussion programs are catchier compared to books and they are liked more as they share new information.

2. The factors that affect students history consciousness

The factors that influence students’ history consciousness have been determined to be as the sources they learn history from, perception of self-efficacy with regard to historical knowledge, historical figures and events.

When the responds of the students provided for the questions “What kind of sources do you learn history from?” are examined, it was found that students mostly learnt history from *their teachers*. Besides, it is also possible to say that visual narrations like *movies, documentaries, and video* are important sources to learn history. We can count *textbooks* and *the Internet/social media* among the sources students learn history form. It is interesting to note that some students learn by visiting historical places and some show interest in what their elder family members or other adults tell them. Students’ views with regard to this situation is given below:

"Generally we learn history from what our teachers tell us at school. We remember the things we learn more visually are catchier. Movies and theaters plays (related to historical events) are the ones most remembered." 10, MS1

DISCUSSION AND SUGGESTIONS

In this study, it was seen that students’ historical consciousness and ideas do not go beyond bookish definitions. It was seen that while the students defined history with the concepts “past and event”, they were not aware of its importance for today and future. The importance of history for the future is not mentioned apart from a few slogan like sentences. While students find the presentation of document based information boring, they expressed that they liked activities like poems, songs, anthems that appeal to feelings. Most of the students stated that they learnt history textbooks, teachers, movies, and the Internet. This study reveals the importance of history lessons and teachers in learning history, which

indicates that history taught at school is very important. Therefore, a few amendments are necessary in secondary education history syllabus.